

Ian Kershaw

HITLER

Traducere din limba engleză
de Dan Criste

Redactor: *Viorica Horga*

Tehnoredactor: *Mariana Radu*

Copertă: *Roxana Geantă*

Ilustrații copertă:

- *Congresul Partidului, Nürnberg, august 1927 (Bayerische Staatsbibliothek, München)*
- *Hitler vorbește de „Ziua Comemorării Eroilor” la Arsenal, pe Unter den Linden, Berlin, 1942 (Bibliothek für Zeitgeschichte, Stuttgart)*

Titlul original: **HITLER**

Copyright © Ian Kershaw 1998, 2000, 2008

Published in the United Kingdom by Penguin Books Ltd, 2008

The moral right of the author has been asserted.

© 2012 Toate drepturile asupra acestei ediții sunt rezervate editurii METEOR PRESS

Contact: C.P. 41-128

Tel./Fax: 021.222.83.80

E-mail: editura@meteorpress.ro

Distribuție la:

Tel./Fax: 021.222.83.80

E-mail: carte@meteorpress.ro

www.meteorpress.ro

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

KERSHAW, IAN

Hitler : biografie / Ian Kershaw ; trad.: Dan Criste.

- București : Meteor Press, 2012

Bibliogr.

Index

ISBN 978-973-728-590-4

I. Criste, Dan (trad.)

94(430)”19” Hitler,A.

929 Hitler,A.

321.64(430)

Editura ține să comunice motivele alegerii acestui tip de hârtie pentru tipărirea cărții. Utilizarea hârtiei volumetrică nu ar fi potrivită tehnic pentru o carte de aceste dimensiuni, iar în cazul hârtiei offset albe prețul cărții ar fi fost cu circa 30% mai mare.

Cuprins

<i>Glosar de abrevieri</i>	7
<i>Hărți</i>	8
<i>Prefață</i>	19
<i>Câteva reflecții despre Hitler</i>	24
1. Fantezie și eșec	33
2. Retragerea	48
3. Exaltare și amărăciune	74
4. Agitatorul din berării	91
5. „Toboșarul”	126
6. Apariția conducătorului	157
7. Dominația asupra mișcării	176
8. Străpungerea „frontului”	208
9. Adus la putere	245
10. Nașterea dictatorului	267
11. Acapararea puterii	304
12. În întâmpinarea voinței Führerului	321
13. Radicalizarea continuă	354
14. Campania de expansiune	393
15. Semne ale unei mentalități de criminal în masă	435
16. Se mizează totul pe-o carte	455
17. Autorizarea barbariei	495
18. Pe culmile puterii	527
19. Planificarea unui „război de anihilare”	562
20. Marea confruntare	591
21. Împlinirea „profeției”	633

22. Ultima aruncare a zarurilor	661
23. Asediat din toate părțile	703
24. Sperând în minuni	734
25. Noroc chior	767
26. Fără scăpare	791
27. În abis	831
28. Disparația	862
<i>Epilog</i>	892
<i>Principalele lucrări despre Hitler folosite</i>	
<i>ca surse primare</i>	904
<i>Index</i>	909
<i>Lista ilustrațiilor</i>	957

Câteva reflecții despre Hitler

Dictatura lui Hitler are caracteristica unei paradigme pentru secolul al XX-lea. Ea a fost, printre altele, expresia extremă și violentă a afirmării totale a statului modern, a cotelor inimaginabile de represiune și agresiune comise de stat, a manipulării fără egal în trecut a mijloacelor de informare în vederea stăpânirii și mobilizării maselor, a cinismului fără precedent manifestat în relațiile internaționale, a pericolelor acute reprezentate de mișcarea ultranaționalistă, a uriașei puteri distructive a ideologiilor bazate pe superioritatea rasială și a consecințelor extrem de grave ale rasismului, alături de folosirea în scopuri imorale a tehnologiei moderne și a „ingineriei sociale”. Înainte de toate, ea a transmis un mesaj de avertizare care este valabil și astăzi: a arătat cum o societate modernă, avansată, cultivată se poate afunda foarte repede în barbarie, culminând cu războiul ideologic, ridicarea pe culmi greu imaginabile de brutalitate și rapacitate și un genocid cum n-a mai existat în trecut. Dictatura lui Hitler a echivalat cu prăbușirea civilizației moderne – cu un fel de implozie nucleară a societății moderne. Ea a arătat de ce anume suntem în stare.

Secolul care, într-un anumit sens, a fost dominat de numele lui a fost caracterizat în mare măsură de războaie și genocid – semnele distinctive ale lui Hitler. Ceea ce s-a întâmplat sub Hitler s-a petrecut – de fapt, nu se putea petrece decât – în societatea unei țări moderne, cultivate, avansate din punct de vedere tehnologic, cu un puternic aparat birocratic. În cei câțiva ani în care Hitler a ajuns șef al guvernului, această țară foarte complexă din inima Europei s-a îndreptat spre ceea ce s-a dovedit a fi un război apocaliptic în urma căruia Germania și Europa, ruinate din punct de vedere material, aveau nu numai să fie despărțite printr-o Cortină de Fier, ci și să fie distruse din punct de vedere moral. Acest aspect necesită în continuare explicații. Asocierea unei conduceri hotărâte să îndeplinească misiunea ideologică de regenerare națională și purificare rasială cu o societate suficient de încrezătoare în Conducătorul ei ca să realizeze obiectivele pentru care el părea să lupte și cu o administrație pricepută, capabilă și dornică să elaboreze și să pună în practică politica statului, oricât de inumană ar fi fost aceasta, reprezintă un bun punct de plecare. Chiar și-așa, trebuie văzut mai îndeaproape cum și de ce a reușit Hitler să motiveze această societate.

Ar fi simplu dacă ar trebui să nu căutăm cauza distrugerii Germaniei și a Europei decât în persoana lui Adolf Hitler însuși, conducătorul

Germaniei între 1933 și 1945, ale cărui concepții de o cruzime revoltătoare au fost aduse la cunoștința publicului cu aproape opt ani înainte de a deveni cancelar al Reichului. Cu toate acestea, deși Hitler a fost principalul responsabil moral pentru ceea ce s-a întâmplat în timpul regimului său autoritar, o explicație personalizată ar constitui o scurtcircuitare grosolană a adevărului. S-ar putea spune că Hitler reprezintă o ilustrare clasică a dictonului lui Karl Marx potrivit căruia „oamenii își creează propria istorie... dar... în condiții date, impuse”. Cât de mult au influențat destinul Germaniei „condițiile date, impuse”, evenimentele impersonale pe care nu le-ar fi putut controla niciun om, oricât de puternic ar fi fost, câte se pot pune pe seama întâmplării, chiar a accidentului istoric, ce anume poate fi atribuit faptelor și motivațiilor omului extraordinar care a condus Germania la vremea respectivă – toate aceste aspecte trebuie investigate. Toate fac parte din acest demers. Nu există răspunsuri simple.

De când a intrat pentru prima oară în atenția publicului în anii 1920, Hitler a fost văzut în diverse feluri, contrastând adeseori în mod direct unele cu altele. De exemplu, a fost considerat nici mai mult, nici mai puțin decât „un oportunist fără principii”, „lipsit de orice idee, în afara uneia – expansiunea puterii proprii și a națiunii cu care s-a identificat”, preocupat doar de „dominație, deghizată ca doctrină rasială”, și nereprezentând altceva decât o „distructivitate vindictivă”. În deplin contrast cu aceste păreri, el a fost înfățișat ca un om care urma cu fanatism un program ideologic pregătit și impus dinainte. Unii au încercat să-l prezinte ca pe un fel de șarlatan politic, care hipnotiza și fermeca poporul german, inducându-l în eroare și antrenându-l spre dezastru, ori să-l „demonizeze”, transformându-l într-o figură mistică, inexplicabilă, reprezentativă pentru destinul Germaniei. O altă figură la fel de reprezentativă, Albert Speer, arhitectul lui Hitler, apoi ministru al armamentului, multă vreme un apropiat al Dictatorului, l-a descris pe acesta, imediat după încheierea războiului, ca pe o „figură demonică”, „unul dintre acele fenomene istorice inexplicabile care apar în sânul umanității la intervale rare”, a cărui „persoană a determinat soarta națiunii”. O asemenea opinie riscă să mistifice ceea ce s-a întâmplat în Germania între 1933 și 1945, reducând cauza catastrofei pe care au cunoscut-o Germania și Europa la capriciul unei personalități demonice. Geneza calamității nu-și găsește explicație în afara faptelor unei persoane extraordinare. Evenimentele complexe nu devin altceva decât o expresie a voinței lui Hitler.

O părere cu totul contrară – valabilă doar atâta vreme cât a făcut parte dintr-o ideologie de stat și care a dispărut prin urmare de îndată ce Blocul Sovietic, care a susținut-o, s-a prăbușit – respingea din start orice rol al personalității, atribuindu-i lui Hitler pur și simplu statutul de agent al

capitalismului, de reprezentant fără voie al intereselor marelui capital și ale liderilor acestuia, care-l controlau și trăgeau sforile marionetei lor.

Unele referiri la Hitler abia dacă au identificat ori au eliminat cu promptitudine vreo problemă de înțelegere. Ridiculizarea lui Hitler a fost una dintre abordări. Simpla lui prezentare ca pe un „lunatic” sau „maniac nebun” face inutilă orice explicație – deși, bineînțeles, aceasta lasă fără răspuns întrebarea esențială: de ce o societate complexă ar fi pregătită să urmeze în abis pe cineva bolnav la cap, un caz „patologic”.

Abordări mult mai sofisticate au intrat în conflict în privința măsurii în care Hitler a fost realmente „stăpânul celui de-al Treilea Reich” sau ar putea fi descris chiar ca „un dictator slab în unele privințe”. A avut el de fapt o putere totală, nelimitată, exclusivă? Sau regimul lui s-a bazat pe o „policrație” asemănătoare unei hidre, formată din structuri de putere, cu Hitler, datorită popularității sale indiscutabile și adorației de care era înconjurat, în rolul de pivot indispensabil și nimic altceva – el rămânând propagandistul care fusese de fapt dintotdeauna, exploataând ocaziile care se iveau, dar fără a avea un program, un plan, un proiect?

Opiniile diferite cu privire la Hitler n-au fost niciodată doar subiectul enigmaticelor dezbateri academice. Ele depășesc această sferă – și au implicații mult mai ample. Când Hitler a fost înfățișat ca un fel de copie inversă a lui Lenin și Stalin, un lider a cărui teamă paranoică de teroarea bolșevică, de genocidul de clasă l-a determinat să comită un genocid de rasă, implicațiile au fost clare. Hitler a fost viclean, fără îndoială, dar mai puțin viclean decât Stalin. El a fost copia, Stalin, originalul. Principala cauză a genocidului rasial nazist a fost genocidul de clasă al sovieticilor. A contat de asemenea momentul în care atenția s-a deplasat dinspre crimele împotriva umanității pentru care Hitler poartă răspunderea absolută spre speculațiile sale cu privire la transformarea societății germane. Acest Hitler era interesat de mobilitatea socială, de asigurarea unor locuințe mai bune pentru muncitori, de modernizarea industriei, de edificarea unui sistem de protecție socială, de eliminarea privilegiilor reacționare din trecut, pe scurt, de crearea unei societăți germane mai bune, mai moderne, în care apartenența la o anumită clasă socială să fie mai puțin importantă, oricât de brutale ar fi metodele de realizare. În ciuda faptului că-i demoniza pe evrei și lupta pentru putere împotriva unor adversari puternici, acest Hitler era „un politician a cărui gândire și ale cărui fapte erau cu mult mai raționale decât s-a crezut până acum”. Dintr-o asemenea perspectivă, Hitler ar putea fi văzut ca un om viclean, dar mânat de bune intenții pentru societatea germană – sau cel puțin de intenții care ar putea fi privite într-o lumină favorabilă.

Nu s-a vrut ca astfel de interpretări revizuite să aibă un caracter apologetic. Oricât de distorsionată ar fi această abordare, compararea crimelor

comise împotriva umanității de naziști și staliniști a avut menirea de a evidenția ferocitatea îngrozitoare a conflictului ideologic din Europa interbelică și forțele motrice ale genocidului german. Înfațișându-l pe Hitler ca pe un reformator social s-a încercat să se explice, poate într-o manieră oarecum greșit înțeleasă, de ce acesta s-a bucurat de o atenție atât de mare în Germania într-un moment de criză socială. Nu este însă greu să se observe că ambele abordări oferă, chiar fără să se vrea, posibilitatea reabilitării lui Hitler, despre care s-ar putea începe să se creadă, în ciuda crimelor împotriva umanității asociate numelui său, că a fost totuși un mare lider al secolului al XX-lea, unul care, dacă ar fi murit înainte de război, ar fi ocupat un loc de seamă în panteonul eroilor germani.

De obicei, chestiunea „măreției istorice” nu era tratată în mod explicit într-o biografie convențională – mai ales în tradiția germană. Figura lui Hitler, ale cărui trăsături personale – distincte de aura și influența sa politică – cu greu pot fi considerate nobile, înălțătoare sau demne de imitat, a ridicat probleme cât se poate de evidente pentru o asemenea tradiție. O variantă a fost să se dea de înțeles că Hitler a avut un fel de „măreție negativă”; că, deși n-a posedat caracterul nobil și celelalte trăsături necesare pentru a se alătura figurilor istorice „mărețe”, influența sa asupra istoriei a fost, indubitabil, una imensă, deși catastrofală. Se poate considera totuși că „măreția negativă” are și niște conotații tragice – anularea enormului efort depus și a realizărilor extraordinare, transformarea grandorii naționale în catastrofă națională.

Pare mai indicat a se evita cu totul chestiunea „măreției” (doar dacă nu se încearcă a se înțelege de ce atât de mulți contemporani au văzut în Hitler un personaj „măreț”). Este o păcăleală: o abordare eronată, fără sens, irelevantă și, posibil, cu caracter apologetic. Eronată pentru că personalizează procesul istoric la modul extrem, lucru pe care nu reușesc să-l evite nici teoriile cu privire la „marii oameni”. Fără sens pentru că întreaga idee de măreție istorică este, în ultimă instanță, inutilă. Având la bază un ansamblu de aprecieri subiective de ordin moral și chiar estetic, ea este un concept filozofico-etic care nu duce nicăieri. Irelevantă pentru că, indiferent dacă am răspunde pozitiv sau negativ la întrebarea privitoare la presupusa „măreție” a lui Hitler, doar aceasta n-ar explica în niciun fel groaznică istorie a celui de-al Treilea Reich. Și posibil apologetică pentru că simpla punere în discuție a acestei chestiuni nu poate masca o anumită admirație pentru Hitler, oricât de reținută ar fi ea și oricare ar fi fost defectele lui, și pentru că a încerca să vezi în Hitler un personaj măreț înseamnă aproape automat a reduce de fapt rolul celor care l-au ajutat în mod nemijlocit să ajungă la putere, al acelor instituții care au sprijinit acest demers și al poporului german însuși, care l-au susținut atât de mult, la cel de simple accesorii ale „marelui om”.